

čevanja; pa saj ni mogel neznan ostati, ker je v bližnjih Benedkah pokončal na 100.000 ljudi. Morivna bolezen, ki jo imenujejo „turško kugo“, se je prikazala na Krajskem v letu 1543, kakor piše Valvazor (b. XIV. 454); ali ni bila že popred tukaj znana, ne pripoveduje nikjer. Ali se je imé „kuga“ dajalo samo tej bolezni, ali tudi drugim nalezljivim in morivnim: bi utegnila Dalmatin in Trubar nar boljše priči biti v tolmačenji sv. pisma, ker so ondi večkrat imenovane take bolezni, kakoršne Latinec zaznamuje z besedo „pestis“, Grek pa z imenom „λοιμός“. Pa pri Trubarji se nahaja Mat. 24, 7. in Luk. 21, 11. le beseda žleza; nasproti pa pri Dalmatinu kuga; ravno tako ima Dalmatin tudi kugo 2. Mojz. 5, 3, 4. Mojz. 14, 12. in drugod; le 3. Mojz. 26, 25. stoji žleza *).

2. Po etimologiji še ni popolnoma dognano: iz kakošne korenike da je beseda „kuga“, ali je od slovenke ali od ptujke. Gosp. Terstenjak navoduje koreniko sanskritski glagol čhu ali khu, laedere, ferire; tej odgovarja slovenska kujem, latinska cudo, percutio, greška κοπτω. Po tem takem je kuga bolezen, ki pobija, tolče, morí. Ker pa kuga v več krajih zaznamuje zlasti hudo živinsko bolezen, bi utegnila njena korenika biti tudi tista, ki jo dr. Rapp (Vergl. Grammatik der indoeurop. Sprachen II. str. 74) piše kot indoeuropejsko, v pomenu za živino sploh, zlasti za kravo, namreč ka, ktera se nahaja v nemški kuh, sanskritski gô, slovenski gav, gov, goved, in pred ko ne tudi v slovenski kuže, pès. Vendar bi se jez raji poprijel une perve, kakor te druge korenike.

3. Po umoslovji ali tudi po naravoslovji si pomena „hudo nalezljiv“ in „hudo moriven“ sicer nista enaka, ne tudi sorodna, pa sta med seboj mnogokrat zvezana kakor uzrok in uzročena reč (Ursache und Wirkung), ker hudo nalezljive bolezni so večidel tudi hudo morivne. Je še to opomniti, da naše neučeno ljudstvo besede „nalezljiv“ ne stiska tako hudo, kakor zdravnik ali naravoslovec; kadar naši ljudje govorijo, da se „bolezen nalezuje po zraku, po sapi“, gotovo ne mahajo veliko v stran od tega, kar učeni zdravnik imenuje miazme.

4. V učenem govoru se Slovenci ne bomo mogli zderževati vseh ptujk, kakor se jih drugi Slovani ne zderžujejo. Zlasti malo zbirčna sta o tem Rus in Poljak; Ceh je prav laskern zastran čisto slovanske besede, in za njim jo raji vozi Slovenec in Ilir. Vendar v ljudskem govoru, kateri ni vselej celó določen, bodo vedno več veljale domače besede, ker se ložje umevajo; ako se mora pomen bolj določiti, se to lahko zgodi po katerem prilogu. S tem pa nočem terditi, da bi se ne smele bolj kratke, bolj določne in čistoslovenske besede iskati, kadar nahajajo bolj nenavadni pomeni, kateri se morajo prav in natanko zaznamovati. Sicer tudi ptuje besede same na sebi niso vselej popolno določne, svoj natančni pomen imajo bolj po navadni rabi; na pr., ravno „epidemija“, prav za prav nadjudska bolezen, in „epidemija“, prav za prav medljudska bolezen, manj tanko določujete pomen, kakor pa nemške Volkskrankheit in Ortskrankheit. Po takem razločku bi utegnili po slovensko naj bolj prav biti ljudska bolezen, in krajna bolezen, v bolj splohnem pomenu.

Za besedo „Seuche“, po bolj posebnem pomenu pa bo težko ktera druga pred obveljala, kakor „kuga“ in „kužna bolezen“.

Da naše ljudstvo kolere ni bolj klicalo za kugo, bi utegnil biti ta uzrok, da „kolera“ ima preveč slovensko podobo, ker človeka, kakor pravijo, zlasti kolje, po trebuhu vije, grize in kerči. Tudi pri koljiki **) Slovenec precej misli na to klanje.

P. H.

*) Ime žleza se je turški kugi (pestis orientalis) gotovo pri-taknilo za to, ker v ti bolezni otekó žleze (Drüsen) pod pazduho, nad stegni in še v več družih krajih (bubones pestilenciales, Bubonenpest.) Vred.

**) Zato sva z gosp. dr. Strupi-om že zdávnej brez vsega pomislika za „Kolik“ vzela koljika. Vred.

Za „Jung gewohnt, alt gethan“

mi je neki gospod, rojen Kastavec, sledeče prislovice povedal, ktere se po Kastalščini rabijo, med kterimi se meni posebno prva lepa zdí: „Mlado delo, stara navada“, „Mladost privolji, starost obvolji“, „Našto (nač, kemu) mladost privikne, starost obikne“.

Kratkočasno berílo.

Trap.

(Pripovedka.)

Bil je nekdaž oče, ki je imel tri sine. Dva sta bila brihtna, nar mlajši pa trapast. Primerilo se je, da je oče umerl. Starši in srednji sin si naravnost posest razdelita, tako, da na mlajšega nič ne pride.

Trap se milo joka in gré po svetu. Narpred sreča tropo pijancov, ki so se ga dobro naserkali, so ukali in mnoge burke uganjali. Zlo se jim zamerzi jokajočega viditi. Padejo čez trapa in ga hudo našeškajo. „Kjer se mi veselimo, pravijo, tam ne smé nobeden žalovati“. Trap se bolečin vije in prosi: „Bom pa kaj družega, pravi, za naprej delal, če ljudi srečam. Le povejte, kaj?“ Pijanci: „Prav! le govori: Imamo ga, pa še bi ga radi!“ „Bom storil“, odgovori trap.

Pri ti priči ga pusté; on pa gré in koraka naprej. Pride do samotnega kraja. Bilo je na véliki cesti. Tam je neki mož mošnjo dnarja zgubil in je ravno skerbno iskal. „Imamo ga, pa še bi ga radi!“ upije trap, ko iskajočega ugleda. Ta meni, da je dnar najden in veselo ptujcu naproti gré. „Dajte sem, prijatelj! mu reče, moj je; pa vi veliko plačo dobote“. — Pa trap kroži to svojo na dalej in uni je menil, da se norca dela. Vzame tedaj bič in mu jih našteje po herbtu. „O joj!“ — plaka neumnež — „več ne bom tako govoril, pa povejte mi kako hočem, da bo ljudem všeč“. Ptujec: „Če te kak tak popraša in če družega ne veš, reci: „Nič, nič!“ — „Bom storil“, pravi trap. Potem odide, gré in gré in koraka naprej.

Pride do vode. Tu so ribči ribe lovili. „Nič! nič!“ zavpije trap, jih ugledavši. Ribči res še niso nič vjeli in bili so silno nevoljni. Vse plane zdaj z mrežjimi drogovi na suho. Trap je vnovič tepen. Trap: „Odpustite! kako čem pa reči?“ Ribči: Danes eno, jutro dvě! je naš pregovor. Ta nam je všeč“. „Prav!“ odgovori trap. Potem odide, gré in gré in koraka naprej.

Pride do vislic. Tukaj so ravno babo obešali. Danes eno, jutro dvě!“ upije trap. Ljudem se je ženica smilila, zlo jih tedaj besede neumnega razdražijo. Zagrabijo ga in ga tako nabijejo, da se komaj zavé. Trap: „Bog se usmili! ali nisem prav govoril?“ Ljudje: „Tepec! drugikrat reci: Bog se usmili duše“. „Bom“, odgovori trap. Potem odide, gré in gré in koraka naprej.

Pride do konjederca, ki je ravno paro derl. „Bog se usmili duše! Bog se usmili duše!“ reče trap in se začne iz vsega gerla smejeti. Tudi konjederec misli, da norce uganja. Bil je čmern mož, s kterim se ni bilo šaliti. Prijel je poleno in je trapa silno namahal. Trap: „Kako bi pač reči mogel? Konjederec: „Čakaj! bom ti jo zasolil. Pri tem mu pokaže trop krojačev, ki se tepó. Tje pojdi, mu reče, in prašaj: „Ali kozla jezdarite?“ „Bom“, pravi trap. Potem pa odide in koraka, kamor mu je zaukazano.

Pride do krojačev. „Ali kozla jezdarite?“ jih praša. Komaj uni „kozel“ zaslišijo, se hipoma vsi va-nj zadervé in ga tako nemilo z vatli omerijo, da mu pleča in herbet začerné. Trap: „Zakaj vam prav ni? Krojači: „Tepec pojdi! Če še tako tropo srečaš, reci: Tako se le norci spremljajo. Potlej boš pametno govoril“. „Prav!“ odgovori trap. Potem odide, gré in koraka naprej.

Pride do gospodov in gospodičin, ki se po planem radujejo in sprehajajo. „Tako se le norci spremljajo“, jih trap nagovori. En čas ga gospôda pisano gleda, ker pa le ne odjenja, gospodje svoje palice vzdignejo in ga tako